

ԳԱՅՐԵՆԻՔ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

Ա.Զ.Գ.Ա.ՅԻՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱՎԱՆ

ՀԱՅՐԵՆԻՔ կը հրատարակուի ամեն շաբաթ օր : — Բաժանարարագրութեան պայմանք են Պօլսոյ եւ Գաւառոց համար
րդրատարութեան ծախքը միասին 50 դր : — Վեցամսեայն մէկ քաղաքի Օսմ. ոսկի : — Ձեռքէ կը ծախուի 40 վա-
րայի : — Ո եւ է գիր եւ համակն ակտէ է ուղղիկ առ Տէր-Խմբագիր Մ. Յ. ՄԷԼԻՔԵԱՆ, Ս. Նիկողոսեանի տպարանը, Ֆին-
հաներկար Եօզուշու Սաղրը խան քիւ 5 :

Ա. Զ. Գ. Ա. Յ. Ի. Ն.

— 0 —

ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ԳՍԻՍՈՒՅՑ ԱՐԴԻ ՎԻՃԱԿԸ

1. ԵՐԶՐԱՌԻՄ. — Այժմ առաջնորդ չունի. վասն զի Առաջնորդը Գեր. Օրմանեան լաւագոյն համարեց Ս. Էջմիածնի ճեմարանին մէջ դասախօս լինել, քան հոգիւնել եւ միտթարել 50,000 Հայ ժողովուրդը : Ոմանք կ'ըսեն թէ՛ արդէն Գեր. Օրմանեան անհանգիստ լինել սկսած էր յերզրում. ուստի այս պատճառաւ լաւագոյն համարեց ու-
րիշ պաշտօնով մը հրաժեշտ տալ առաջնորդա-
կան պաշտաման. ոմանք թէ՛ դասախօսութեան
թոշակն առաւել միտթարական դատաւ քան ա-
ռաջնորդական թոշակն ու հասոյթը. կան մար-
դիկ որ Գեր. Օրմանեանի պաշտօնափոխութեան
բարձրագոյն նպատակ մը կը վերադրեն, չթողլով
նաեւ Օրմանեան հոգատակութիւնն, որպէս զի Կ.
Պօլսոյ պատրիարքական ընտրելութեան մի էակն
հանդամանքէն չզրկուի : Ինչ որ ալ լինի այս պաշ-
տօնափոխութեան շարժառիթը, այսօր էրզրում
առանց առաջնորդի է :

2. ԵՐԶՆԿԱ. — Բաւական ժամանակէ ի վեր
չունի առաջնորդ. կամ Երզնկացիք առաջնորդի
չեն հաւնիր, կամ առաջնորդացու եկեղեցականք
Երզնկայէն չեն ակործիր :

3. ԲՍԲԵՐԴ. — Տարիներէ ի վեր առաջնորդ
չունի : վասն զի անոր ընտրեալ առաջնորդն Տ.
Ամբրոսիոս վարդապետ չվաւերացաւ կեդրոնէն,
պատճառելով թէ ի Ռուսաստան ըրած հանդա-
նակութեան հաշիւը չտուաւ կամ չուղեր տալ :
Ինչ որ ալ լինի ոչ վաւերացման շարժառիթն, այսօր
Բաբերդ առանց առաջնորդի է :

4. ԽՍԻՐԵՐԴ. — Տարիներէ ի վեր այս վիճակն
ալ չունեցաւ իւր առաջնորդը. եւ թէպէտ սե-
ղապահներ իրարու յաջորդեցին, բայց վէճը չա-
ւարտեցաւ. ընդ Պետրոս վարդապետ թոյլ չը-
տար այլոց որ անդ հանդիստ դնեն. եւ Պատրի-
արքարանն ալ ոչ Պետրոս վարդապետին կը վըս-
տահի այդ վիճակը եւ ոչ ալ կը համարձակի դնա
դուրս հանել այն տեղէն : Ինչ որ ալ լինի այս
վէճերուն շարժառիթը, այսօր ստոյգ է որ Խար-
բերդ չունի առաջնորդ :

5. ՏԻՍՐՊԷՐԻՐ. — Տարիներէ ի վեր այս վի-
ճակն ալ չունեցաւ հաստատուն առաջնորդ մը.
հազիւ Գեր. Արիստակէս Սրբազան յանձնառու
եղաւ այս վիճակին առաջնորդութեանը. բայց
Մշոյ Ս. Կարապետի վանուց վանահայրութիւնն
ալ ի միասին ստացաւ, որպէս զի կարենայ աղ-
րիւ : Տիարպէքիւրցիք կ'ուզեն այնպիսի առաջնորդ
մը, որ իրենցմէ հաց չուղէ, այլ ինք հաց տայ ա-
նոնց : Ինչ որ ալ լինի շարժառիթն այս անառաջ-
նորդ կացութեան, այսօր Տիարպէքիւր ալ չունի
առաջնորդ :

առած է: Հանգուցելոյն Պատրիարքական պաշտօնավարութեան մէջ զեղծումներ և յոռի մատակարարութիւնը տեղի ունեցեր են, սակայն նենգութիւն ոչ, ճիշդ ինչպէս յայտարարած է վսեմ. Ստեփանն փաշա Ասլանեան իւր տեղեկագրով զոր Ազգ. ժողովոյ մատուցած է իբրեւ արդիւնք իւր քննութեանցն յերուսաղէմ. յորում կըսէ թէ՝ «եթէ միաբանից որ իւր աջովն բան մը խլած է ի կենդանութեան, ձախովն վանուց թողած է զայն յետ մահու»:

Իմ ալ հետաքրքրութիւնս շարժեցաւ այս վիճարանութեան վրայ որ իւր կարեւորութիւնն պիտի ունենայ պատմութեան մէջ: Սակայն ինչ որ ալ լինի, զեղծումներ կամ յոռի մատակարարութիւն տեղի ունեցած լինին թէ ոչ, պարտքը միշտ պարտք է, և ասոր վճարումն ոչ թէ գաւառացի հայուն այլ նոյն իսկ Պօլսոյ ժողովրդեան անկ է. ըստ որում Պօլս խլած է այդ դրամներն Երուսաղէմէն: Սակայն ցաւալի է որ գաւառացի ժողովուրդը դատապարտուած է այսօր երեք տարւոյ մէջ 45,000 ոսկի (ճիշդը 36,000 ոսկի է) վճարելու իսկ, Պօլսեցի ժողովուրդը վերջին կարգադրութեան համաձայն միայն 3,000 ոսկի վճարելու պարտաւոր է: Կը հասկնամ թէ փոխառութիւն ընելու համար կեդրոնին հաւանութեան դիմելն փաստակար է Երուսաղէմի, որ ամեն ատեն մանաւանդ կարեւոր պարագայ երու մէջ ինչպէս ծագած է այս օրերս, պատահական ծախքերէ գերծէ: սակայն չեմ հասկնար երբ Յանձնախմբի մը գոյութեան դէմ կը խօսին: Յանձնախմբի մը կադմութիւնը հարկաւոր է, քանի որ գաւառաց մէջ հաւաքեալ 3 դահեկանի տուրքը դանձելու և Ելեւմտից նախարարութեան հետ բանակցելու հարկը կայ միշտ, ըստ որում Պատրիարք և Վարչութիւն ծանր հոգեւորով բեռնաւորեալ միջոց չեն ունենար շարունակ Ելեւմտից նախարարութեան դիմելու և տրոց դանձման համար բանակցելու: Երկու կամ երեք անգամէ բաղկացեալ Յանձնախումբ մը որուն մէջ գտնուի նաեւ Երուսաղէմի պատշխարքական փոխանորդը, օգտակար կրնայ լինիլ սոյն պարագային մէջ: Եւ այս գործը Ազգ. Վարչութեան կը վերաբերի, որ կ'ընտրէ Յանձնախումբը և զայն կը ներկայացնէ Ելեւմտից նախարարութեան: Բանակցութեանց մէջ եթէ դժուարութիւնք ծագին, Յանձնախումբը կը հաղորդէ Պատրիարքին և Վարչութեան որ կը պարտաւորին հարկ եղած գլխումներն ընել Բ. Դրան նախարարաց մօտ: (*)

(*) Մինչեւ ցարդ 4,000 ոսկի գտնած է Երուսաղէմ Ելեւմտից պաշտօնատունէն, միջին հաշուով 20,000 ոսկի պահանջը կը կարծուի դուռ: Ծ. Ն.

Երուսաղէմի կանոնադրութեան և պարտուց խնդիրն այս եղանակաւ կարգադրուելէ վերջը Ս. Պատրիարք Հայրը ազատ կը լինի դառնալ Երուսաղէմ ուր աւելի կարեւոր գործեր կ'սպասեն իրեն: Դիտեմ որ Ն. Սրբազնութեան վերադարձին հետ պիտի ծագին աստի Պօլսի Պատրիարքական ընտրութեան դժուարութիւնք, զանազան կուսակցութիւնք, վէճ և անհամաձայն, սակայն Ազգ. ժողովոյ խմատութիւնն ու խոհանութիւնն պէտք է առաջին առնուն ակնկալեալ չարեաց և պէտք չէ մատնեն զԱզգ. յանձնախումբին:

Ազգ. ժողով ըսի և միտքս բան մը եկաւ: Վերջին նստին իբրեւ ունկնդիր ներկայ էի. ուր վիճարանութիւնը որքան կարեւոր, երեսփոխանաց թիւն նոյնքան նուազ էր: Եւ մտածեցի ինքնին թէ Ազգ. ժողովն իւր գոյութեան սպառնացող վտանգն արդեօք չը նշմարե՞ր, որ 70էն աւելի անթոռներ պարտալ թողած է, և ընդհանրապէս 30-35 երեսփոխաններով նիստ կ'ընէ: Կեդրոնէն 33 երեսփոխանք կը պակսին, իսկ գաւառներէն 19: Ասոնց վրայ բարդելով Բ. վիճակաւ դադարեալ 15 երեսփոխանները, համագումարը կը լինի 67: Այս վիճակը ցաւալի է, և կը նշանակէ թէ Ազգ. ժողովը այս վիճակին մէջ զԱզգ. ներկայացնելու հանգամանքներէն դուրի կը գտնուի այսօր, և չի պիտի կարենայ այս վիճակէն ազատիլ, մինչեւ որ պակսած երեսփոխաններն ընտրուին և նոր տարերքներ մտնեն ժողովին մէջ, որով միայն կարելի է վերստանալ այն պատկառանքն ու ակնածութիւնն զոր ունէր երբեմն այդ ժողովն:

Ինչ կըսես, բարեկամ սա լեզուապայքարին որ ծագած է ընդ մի քանի գրաբառեանց որոց արձագանք կը լինի Արեւել: Անուանի բժիշկ մը Հիւրմիդի թարգմանած Տելեմաքին մի քանի հատուածներն ինքն եւս թարգմանելու նախանձայողութիւնը կուենայ, գործ մը որ եթէ բոլորովին չգերազանցեր զՀիւրմիդ, գէթ ի վեր կը հանէ փոշիի տակ ծածկուած հանճար մը: Անդին սահմանափակ մտքի տէր և լոկ նախապաշարումէ առաջնորդեալ համբալի գրիչ մը զայն կը քննադատէ. և այսպիսի խալ մտածութիւններ, անախորժ քննադատութիւնք կը հիւրնկալուին Արեւելի մէջ: Զլուանօք կարգացի այդ տողեր որք չեն կարող նսեմացնել երգէք հայ բժիշկին հայադիտութիւնն որ իւր լեզուաբանական հմտութենէն զատ հրապարակ կը հանէ նաեւ Հայերէն լեզուի մէջ ունեցած հմտութիւնն որոյ առջեւ պէտք է պատկառ մնային Հրանտի նման ահաս գրիչներ և խալ մտքի ծնունդներ: Այսպիսիներն արհամարհելէ զատ բան մը չունիմք:

ՍՈՒՐ

23 հոկտ. 1887
Կ. Պօլս

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

— 0 —

Զմրուհիայէն զրկուած է մեզ հետեւեալը ի հրատարակութիւնս :

Հայրենիք շաբաթաթերթին առաջին թիւը կարդացինք . Շահպաղլեանի խնդրին վերաբերեալ կտորն հարկ կը համարենք ուղղել :

Բ. Դուռն հաղորդած էր Պատրիարքարանի Թաղերին (ի մասին Շահպաղլեանի) տեղւոյս վերսեմ . կուսակալին , յաւելլով միայն որ ծանուցանէ կամ Իզմիրի Առաջնորդին և կամ ուղղակի Յակոբոս վարդապետ Շահպաղլեանի : Կուսակալն Ս. Առաջնորդին հաղորդեց Պատրիարքարանի Թաղերին , որ կամբաստանէր զԱռաջնորդն առաջի Բ. Դուռն իբրեւ չանսացող իւր հրամանաց : Ս. Առաջնորդն լռելով ամբաստանութեան մասին , պատասխանեց Կուսակալին ինչ որ ի սկզբանէ հետէ պատասխանած էր Պատրիարքարանի թէ ինքը , Ս. Առաջնորդը , « յայտնի պատճառներով այդ առաջարկին գործադրութիւնը Պատրիարքանին թողած է . ուստի այժմ եւս նոյնը կը կրկնէ առաջի Զեր վսեմութեան » :

Վսեմ . Կուսակալն ճանաչելով Ս. Առաջնորդին իրաւունքը , ուղղակի գրեց Մանիսայի Միւթէսարըֆին հաղորդելու Յակոբոս վարդապետին՝ Պատրիարքարանի Թաղերին պարունակութիւնը : Յակոբոս վարդապետ Միւթէսարըֆին մանրամասնօրէն կը պատմէ եղելութիւնն , յայտնելով միանգամայն որ Պատրիարքարանն զինք կոչած չէ , և շատ կը ցաւ որ դիմած է Տէրութեան զինքը , յանցաւոր ներկայացնելու համար , մինչդեռ ինքն երկու տարի առաջ գրած է ի Պատրիարքարան թէ ինքն պատրաստ է երթալու երբ որ կոչուի : Միւթէսարըֆին գրով կը պահանջէ Յակոբոս վարդապետի պատասխանն , և նա խոյն կը պատրաստէ և կը մատուցանէ զայն :

Մանիսայի Ժողովուրդն ալ տեսնելով որ Յակոբոս վարդապետն կը կոչուի Միւթէսարըֆէն , ընդարձակ հանրագիր մը կը մատուցանէն . Վսեմութեան , խնդրելով որ միջնորդէ ի Բ. Դուռն Յակոբոս վարդապետն իր պաշտօնին մէջ պահելու , որմէ շատ գոհ են : Միւթէսարըֆն եղելութիւնն և Յակոբոս վարդապետի պատասխանն կը հաղորդէ Իզմիրի Վսեմ . Կուսակալին , և նա խոյն երկտողիւ կը զրկէ ի Բ. Դուռն : Այս է ստոյգ իրողութիւնն :

Մեր Ամեն . Ս. Առաջնորդն , Պատրիարքարանէ ամբաստանուած ըլլալով . հանդերձ , չուզեց խնդիր ընել այդ կէտը և կրկնեց ինչ որ ցարդ ըսած էր Պատրիարքարանին թէ ինք չուզեր միջամտել : Եւ զարմանալի է որ Պատրիարքարանն կը

պնդէ որ Մեքիսեդեկ Սրբազանի միջոցաւ կոչէ զՇահպաղլեան ի Պօլիս , մինչ Շահպաղլեան ցարդ կը յայտարարէ թէ պատրաստ է երթալ ի Պօլիս , եթէ ուղղակի կոչուի Պատրիարքարանէն : Ինչ գաղտնիք կայ ուղիղ ճամբան թողլով , ոլորապրտոյտ ճամբաներ ընտրելուն մէջ : Թող ուշիմ ընթերցողը դատեն :

Տ. Մեքիսեդեկ Սրբազանի սակաւթիւ անձնական հակառակորդը Պատրիարքարանի այս ընթացքէն երես առած , շարունակ զրպարտութիւններ ընելէ չեն դադարիր : Իբր թէ Տ. Մեքիսեդեկ Սրբազան առ Վսեմ . Կուսակալն պատասխանուոյն մէջ ըսած լինի թէ Յակոբոս վարդապետի Մանիսայէ հեռացումն խռովութիւն կը պատճառէ և կամ թէ Յակոբոս վարդապետ օգտակար է Ժողովրդեան և այլն . բնաւ այսպիսի խօսքեր չկան . Սրբազնութեան պատասխանուոյն մէջ . թերեւս Մանիսայի Միւթէսարըֆն որ մօտ է խնդրոյն կեդրոնին և տեղեակ ամեն բանի , գրած լինի այդպիսի խօսքեր : Ինչ պատճառաւ ուրեմն յանիրաւի կ'ամբաստանեն և կը զրպարտեն զՏ. Մեքիսեդեկ Սրբազան : Թող ընեն , որչափ կողմն , բայց ճշմարտութիւնն ուր ուրեմն պիտի յաղթանակէ , և ամօթահար պիտի մնան սեւ զրպարտիչները :

Երկու խօսք ալ երկրորդ հանրագրին վրայ , զոր պարսաւագիր անուանել արժան է , իբր թէ 150 հոգի ալ այդ հանրագիրն ստորագրած են եղեր , ուրեմն 300 առաջին հանրագիրն , 150 ալ երկրորդն ստորագրելով ընդամենը կ'ըլլան 450 , Իզմիրի Ժողովրդեան կէսէ աւելին : Կաղաչենք որ Արեւելք շնորհ ընէ այդ հանրագիրներն ստորագրողաց անուններն հրատարակել , որպէս զի տեսնենք թէ այդ անուններով մարդիկ կ'ա՞ն Իզմիրի մէջ : Զենք յուսար որ Պատրիարքարանն ըստ կանոնի բարեհաճ յղել այդ հանրագիրներն Իզմիր , միայն և մի' միայն դէթ ստուգելու համար թէ այդ անուններով մարդիկ կ'ա՞ն Իզմիրի մէջ . քանզի Պատրիարքարանն ալ Տ. Մեքիսեդեկ Սրբազանի անձնական հակառակորդ մի քանի Պօլսեցի ազգայնոց ազդեցութեան ներքեւ է : Մենք հոս 5էն 10էն աւելի հակառակորդ չենք տեսներ մեր Ս. Առաջնորդին դէմ : Թերեւս այս անձանց ազդականներն կամ անոնցմէ շահ սպասողներ ալ գտնուին ստորագրած , սակայն ատոնց թիւը 40=50ը չանցնիր :

Թող Պատրիարքարանն իր գիտցածն ընէ , Իզմիրցին . դիտէ իւր ընելիքն , Սահմադրութեան և չնորհիւ աղատամիտ կառավարութեան մեր վեհ . Սուլթանին :

17 հոկտ . 1887

Իզմիր

... Բարեկամ,

Կարգացի սիրելի Հայրենիքիդ շաբաթաթերթի առաջին թիւը, ու մեծ զգացումով մտածեցի մեր ազգային կեանքի տխուր հակադրականներու, մէկ խօսքով բարոյական յետադիմութեան վրայ: Ո՛վ ժամանակ...

Կար ժամանակ մ'որ՝ ամեն կողմէն ուսում, գիտութիւն, լրագիր և ազգութիւն կը պոռային և այս ձայն, որ Պոլսոյ գեղածիծաղ երեւոյթին հետ՝ այնքան անուշ կը թուէր լինել, մինչեւ իսկ գաւառներու խորերը կը թափանցէր ու խեղճ գաւառացին ալ կարծես մոգուած այս ձայներէն, դու ըսէ՛ պատրած-մեքենաբար, այնպէս կը նէր: Այս մասին ապացոյցներ չեն պակսիր. անոնք որ պտըտած են գաւառներ ու տեղած են Հայ եղբայրները, խղճով թող վիայեն...

Բայց հիմա այնպէս չէ: Ան ալ նոր հոգի մ'էր կ'ըսեն հոս: Ամեն բանէ վեր դու՛րս վաստկելն է եղած մեզ: Տէ՛ր փրկէ, ի՞նչ փրկէ, դուրս կարգացողի հոգին թող ելնայ:

Իրաւ է որ ժամանակի անձկութիւնն կ'ապառնայ շատ պարագայի մէջ ապրուստի դժուարութիւն, իրաւ է որ՝ հացի խնդիրը այժմ աւելի դժար է քան 15-20 տարիներ յառաջ և աւելի իրաւ է որ ներկայ ժամանակամիջոցին շատ մը բանդէտ, գրագէտ և ուսեալ հայերը՝ դարձեր են անօթի մարդեր: Բայց երբեք ներքին չէ որ, միջին դասու և հարուստ Հայեր՝ ժխտեն կատարել այն պարտականութիւնները՝ զորս կը դնէ նոցա վրայ ազգութեան ոգին, ընկերականութեան պարտականութիւնն և ուղիղ բարոյականն...

«Ուղիղը խօսողի գլուխը ծակ է» կըսէ հասարակութեան առածը: Ասոր համար էլ մեր մէջ ամեն բանն իր վիճակն է դրած: Ի՞նչ փոյթ հարուստին, որ անդին աղքատ մ'անօթի կուտայ իր հոգին, կամ ընդհանրութիւն ենթակայ է մեծ վնասի, քանի որ իւր անհատական շահեր տեղն են և իր սիրտը զուարթ: Գետին անցնի անօթի մարդ: Եթէ չեմ սխալիր մեզմէ շատերը՝ որոնք քիչ շատ աղէկ վիճակի մ'են տիրացեր՝ այսպէս կը մտածեն: Ո՛վ խեղճութիւն:

Այս մտածումն է որ, ահա՛, այսօր կը բեղմնաւորի և Հայրենիքի նման քան Գաբուր Օբսերւմ մը մարտիրոս կը դառնայ-հայ անընթերցաբերութեան և անտարբերութեան... հապա այնքան ստուար թուով վարժապետներ և դրագէտները որոնք ժողովրդականութեան բարոյական ոյժը կը կազմեն, ի՞նչ դժնդակ կացութեան են մատնուեր... ո՛վ կը մտածէ արդեօք դոցա վրայ...

Անցեալ օր՝ համբաւաւոր դրագէտ բարեկամի մը հետ երբ կը խօսէինք մեր ազգի բարոյական

զարգացման վրայ, որքան իրաւամբ այդ կենդանի մարտիրոս ըսաւ թէ «Մեր ազգը երբեմն Կոկորէն բաներ մը կ'ընէր, գոնէ հիմայ բոլորովին է՝ օրէն կը մտածէ: Վա՛յ անոր որ ժողովրդականութիւն կը քարոզէ, ուրիշին համար լացող իր աչքերէն կը կը զրկուի: Որու հոգ թէ լրագիր չը ծախուիր, դպրոցներ կը դոցուին, վարժապետներ և դրագէտներ անօթի կը մեռնին»:

Մեր այդ բարեկամն, որ՝ երբեմն իւր չափազանց եռանդէն ներշնչեալ կը խօսէր այնպէս նիւթերի և խնդրոց վերաբերումով, որոց ներքին միտքը կը վերածնէր զմեզ, այս անգամ բոլորովին հակառակն թուեցաւ ինձ ու ես կը մտածէի թէ ինչպէս փոխուած է նա...

Այո՛ փոխուած կ'երեւէր ինձ այն օր այն աղնիւ անձնաւորութեան դաղափառները՝ և իրաւունք ունէր այդ պարագային մէջ՝ երբ երկար տարիներու բարոյական տաժանելի աշխատութիւններու ծանրութեան ներքեւ, կարծես թէ կմախք դարձած՝ պարզ ապրուստէ մ'իսկ զուրկ կը մնայ, էլ ի՞նչպէս այդպէս չմտմայ: Ահա քեզի ապագայ...

Բարեկամ, «աշխարհն զիւր խնդրէ» գրուած է: Ու գիտես թէ մեր ազգն ալ այդ փորքիկ նախադասութիւնն անհատաբար սերտած է: Բան չունիս դրէ և թուղթ մրտտէ, լրագիր կը փճի, դպրոց կը դոցուի, վարժապետ կը մեռնի երբեք մէկի հոգ չէ, մարդ այն է որ «Իր գլխարկը իւր գլուխ պինդ պահէ»:

Սիրտս կտոր կտոր կը լինի, քանի որ այս և նմանօրինակ հարցերի վրայ կը խորհիմ... Լռենք ուրեմն... յաջողութիւն նմաղթելով ձեզ, այս նոր ասպարէզի մէջ և զգաստութիւն մեր Յովնաններուն...

ԿԱՅԾԱԿ

16 հոկտ. 1887

Կ. Պօլիս

Ա. Զ. Դ.

Աղարիկ Դարասեան պատիւ ունի ծանուցանել բարեկամաց և առեւտրական անձանց թէ իւր մականունն այսուհետեւ պիտի գործածէ ՄԿՐԵԱՆ փոխանակ ԴԱՐԱՍԵԱՆԻ:

Ժ Ի Ի Լ Վ Է Ր Ն

Ո Ի Ղ Ե Ի Ո Ր Ո Ի Թ Ի Ի Ն

ՇՈՒՐՁ ԶԼՈՒՄՆՈՎ

Աշխարհահռչակ հեղինակին սոյն մեծարժէք և հրահանգիչ գործն, որոյ առաջին մասն — Ուղեբեր — յերկրէ է Լոս-Անջելէս — արդէն քանի մը տարի առաջ հրատարակուած և այնքան մեծ ընդունելութիւն գտած էր, ի լոյս ընծայուեցաւ Պողոսեան գրատան կողմէ, և կը վաճառուի ի գին 8 զրշ: Կը գտնուի բաւոր գրավաճառաց քով:

ԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐՆԵՐ

ՀՐԱԺԱՐՈՒՄ ԱՄԵՆ. Ս. ՊԱՏՐԻԱՐԻ ՀՕՐ

Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրը հինգշաբթի օր Դատական գործոց պաշտօնատունն երթալով երկար տեսակցութիւն մ'ունեցաւ Վսեմ. Ճէվտէթ փաշայի հետ ազգային առկախ խնդրոց և մասնաւորապէս նորընտիր Քաղ. Ժողովոյ հաստատութեան, Շահպաղեան վարդապետի և ձուլիչ Տիգրանի ժառանգական խնդիրներու վրայ: Սոյն տեսակցութիւնը ջերմ վիճարանութեան մը կերպարանն ստացաւ որում ներկայ կը գտնուէր նաեւ Դատական խորհրդական Վսեմ. Վահան Եփէնտի: Ս. Պատրիարք Հայրը նկատելով որ իւր օրինաւոր և արդար պահանջումները չեն գործադրուիր որ կը նշանակէ թէ Տէրութեան վստահութիւնը Ազգին Պատրիարքին վրայ խախտած է, կը պարտաւորի իւր հրաժարականը տալ պատրիարքական պաշտօնէն ու անտանելի եղած է իւր խոր ծերութեան պատճառաւ: Արդէն 8 ամիս առաջ հրաժարած էր իւր ծերութեան և հիւանդութեան պատճառաւ. սակայն Տէրութիւնն ստիպած էր զինքը ժամանակ մ'եւս շարունակելու Պատրիարքական պաշտօնը:

Զայս ըսելով Ն. Սրբազնութիւնը իւր ծոցէն կը հանէ հրաժարագիրը զոր կանխաւ պատրաստած էր և կը յանձնէ Վսեմ. Նախարարին: Հրաժարականը պարզ է, որոյ պատճառը իւր ծերութիւնն ու հիւանդութիւնն է: Սակայն հրաժարագրոյն կցեալ է Մարտիրոսի (յիշատակագիր), մը որ վերոյիշեալ ազգային խնդրոց ամփոփումն է: Վսեմ. Նախարարը և իւր Խորհրդականը կը ջանան համոզել զՆ. Սրբազնութիւնը որ ետ առնուի իւր հրաժարականը, և այսօր վերստին տեսակցին առկախ խնդրոց կարգադրութեան վրայ խորհրդակցելու համար: Սակայն Ս. Պատրիարք Հայրը անդրդուելի կը մնայ իւր հրաժարականին վրայ և կը մեկնի:

Ն. Սրբազնութիւնը Պատրիարքարան վերադառնալով իւր հրաժարագրոյն և յիշատակագրոյն մէկ մէկ օրինակը պատրաստելով, Պատրիարքական Գեր. Փոխանորդ Հօր և Յարութիւն էֆ. Ի միջոցաւ Բարձր. Մեծ-Եպարքոսին կը հաղորդէ յատուկ գրութեամբ, յորում յատկապէս կը խնդրէ Ն. Բարձրութենէն որ միջնորդէ առ Վեհ. Սուլթանն ընդունելու իւր հրաժարականը և արտօնելու համար որ յերուսաղէմ առանձնանայ, ազօթելու համար վասն թանկագին կենաց Ն. Կ. Վ. հափառութեան:

Քիչ մը վերջը այսինքն ժամը 9 1/2ին Պատրիարքարան հասաւ Դատական և Կրօնական գործոց պաշտօնատունէն Թէվէթէ մը որ Քաղ. Ժողովոյ ընտրութեան մասին ինչ ինչ բացատրութիւններ կը խնդրէր, այսինքն թէ ստոյգ է որ ընտրելոց մէջ ոչ-Օսմանեան հպատակ անձինք կը գտնուին եղեր, և թէ ինչ են այն օրինական թերութիւնք որք անդի ունեցած են սոյն ընտրութեան մէջ և արձագանք գտած լրագրաց մէջ: Պատրիարքական Գեր. Փոխանորդը անձամբ Վսեմ. Ճէվտէթ փաշայի դիմելով պատասխաներ է թէ Ս. Պատրիարքը իւր ստորագրութեամբ ու կնքով արդէն վաւերացուցած է նոր Քաղ. Ժողովոյ ընտրութեան օրինաւորութիւնը, թէ Թէվէթէ շատ ուշ հասած է ի Պատրիարքարան և թէ Պատրիարքը քաշուած լինելով, չկրնար ի պաշտօնէ տատանալանել:

Ս. Պատրիարք Հայրը երէկ առաւօտ Պատրիարքարան ունեցած թղթերը ժողովեց և Երուսաղէմատուն քաշուեցաւ ուր կը գտնուի այժմ:

Կը լսեմք թէ 8 երեսփոխանք որք նախապէս գրաւոր բողոք մատուցած էին առ Ս. Պատրիարք Հայրն, Դատական գործոց նախարարութեան եւս նմանօրինակ բողոք մը տուեր են ընդդէմ Քաղ. Ժողովոյ ընտրութեան, որմէ ծնունդ առած են Դատական գործոց նախարարութեան գիտողութիւնք:

Վերոյիշեալ պատճառներով Խառն Ժողովոյ երեկի նիստը յետաձգեցաւ:

Բարձր. Մեծ-Եպարքոսին կողմէ հրամանագիր մը զրկուեցաւ հինգշաբթի օր Երուսաղէմի կառավարչին որ Բեթլէհէմի մէջ Լատինաց ոսնձգութիւններն դադրեցնելով, Հայոց իրաւունքը պաշտպանելու համար ինչ ինչ հրահանգներ կուտայ:

Հայկական Կրթարանի մրցանակաբաշխութեան հանդէսը կատարեցաւ անցեալ կիրակի օր դիւղին թատրոնին մէջ, ի ներկայութեան եկեղեցական հարց և երկսեռ ընտրելագոյն Ժողովրդեան:

Կրթարանին սնօրէնն՝ մանրամասն տեղեկութիւններ տուաւ իւր հաստատութեան ուսումնական վիճակին վրայ յորոց յանչափս գոհ և զան հանգիստականք:

Եւ եկեղեցական ու աշխարհական մի քանի անձինք սոյն հանդիսին առթիւ ատենաբանութիւններ ըրին և դաստիարակութեան կարեւորութիւնը բացատրելով, Գուրգէն Եփէնտիի հաստատամտութիւնն ու ջանքերն գրուատեցին:

Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրը օրհնալիւր նուազաւ մը պատուած էր վարժարանին Հիմնադիր-Տնօրէնն, որ ընթերցաւ ի լուր հանդիսականաց:

Ա. Զ. Դ.

ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ տալարանն գրասիրաց եւ հեղինակաց գործերու հրատարակութեան համար այլ եւ այլ գոհացիչ միջոցներ եւ դիւրութիւններ ունենալէ զատ, պատրաստ է նաեւ իւր ծախիւք հրատարակել այն ամեն օգտակար գրքերն ու գատագրքերը, որք վաւերացեալ են կեդրոնական Ուսումնական խորհուրդէն, վաճառուած գրքերէ իւր ծախան հանելէ ետք ամբողջ շահն հեղինակաց թողով:

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

— 0 —

Սօֆիայէն կը հեռագրեն թէ Իշխանին նախագահական ճառին ի պատասխանի Սօյրանիէյի կողմէ քուէարկեալ ուղերձը Իշխանին մատուցուեր է յատուկ պատգամաւորութեան մը միջոցաւ:

Պուլկարիոյ ազգին ներկայացուցիչը այն ուղերձով իրենց երախտագիտութիւն կը յայտնեն առ Իշխանն, որ հաճեցաւ ընդունիլ պուլկարական դահն: Նոյնպէս կը ծանուցանեն թէ Ֆէրտինանտ

Իշխանին դահակալութենէն ի վեր բարեկարգութիւնը վերահաստատուած է ի Պուլկարիա, թէ երեսփոխանական Ժողովը դո՛հ է նկատելով որ Իշխանը իւր նախագահական ճառին գոհութեամբ կը յիշէ Վեհ. Սուլթանին, եւ միւս մեծ տէրութեանց Պուլկարիոյ մասին ունեցած համակրութիւնը, եւ ի վերջոյ կը ծանուցանէ թէ Պուլկար Ժողովուրդը եւ իւր քաջամարտիկ բանակը հաւատարիմ պիտի մնան իրեն ի պաշտպանութիւն պուլկարական դահուն, առանց խնայելու ու եւ զոհողութիւն հայրենեաց իրաւունքներն եւ շահերը պահպանելու համար:

—Մեղլիոյ եւ Ֆրանսայի մէջ պայմանադիր մը կնքուեր է ի մասին Սուէիչի չէզոքացման:

—Բուսճուզի նախկին գաւառապետ Պ. Մանթօֆ որ տէրութեանց հիւպատոսներու հետ դժուարութեանց ենթարկուած էր եւ այս պատճառաւ պաշտօնանկ եղած էր, ինքզինքն դեր-նախագահութեան ընտրելի ներկայեց պուլկարական խորհրդարանին: Արտաքին գործոց նախարար Պ. Սթրանսը յայտարարեց թէ բարեկամ տէրու-

— 10 —

նոր ազգէտ է որ կուտես ինձ... եւ նախապէս գիտցիր թէ ի՞նչ որ ալ լինի այդ չէ կարող մտնել իմ սրտի այն կրակն որ դերեզմանի պաղ ծոցին մէջ իսկ պիտի չարունակէ միշտ վառ մնալ, վստահ եղիր իմ սիրոյս վրայ. դու իմ էութիւնս ես, դու ես որ մօրմէս վերջը կեանք տուիր ինձ, կամ աւելի լաւ է ըսել դու ինձ ցուցուցիր կենաց երջանիկ ու հարթ ճանապարհը:

—Ինչ որ կը խօսիս իմ սրտէս կը խօսիս, եւ է՛ր այդպէս կը խօսիս քանի որ իմ սիրտս ալ քու կըզ է: Պիտի իմանաս թէ որչափ իրաւունք ունիմ այդպէս խօսելու:

—Խնդրեմ օրիորդ, պատմէ ինչ որ նամակաւ չէիր կրցած հաղորդել, մտաւարժութեան մէջ եմ, դիտէք թէ որչափ անհամբեր եմ իմանալ ինչ որ մեր կենաց-սիրոյ կը վերաբերի:

—Այո խօսինք մեր կենաց, մեր անպարտք վրայ: Երբ գիրդ առի, մեծ ուրախութեամբ տեղեկացայ ժամագրութեան գեղեցիկ խորհրդիդ եւ չկրցի ուրախութիւնս ծածկել... Կատեա սպասուհին որ դրան տոջեւ կ'սպասէր իմ այս ուրախութիւն նշմարեց, սախարկեցայ իրեն ալ հաղորդել ուրախութեանս սրտածառը, պատմեցի թէ այս գիրքը քեզ հետ ժամագիր եմ եւ քեզ հետ չըմագայութեան իսկ պիտի ելլեմ: Գիտես որդէն թէ որչափ հաւատարիմ եւ գործօնեաց ազգիկ մ'է, իմ որդուսն ձեզ հաղորդեց եւ խեղճը որդէնս պատին տալի կ'սպասէ, չուզեր մեր երջանիկ ժամերն վեր ներկայութեամբ վրդովել...

— 11 —

—Ծնողքդ անդէօք կասկած մ'ունեցան այս չըմագայութեանդ վրայ:

—Երբեք... հայրս իւր ամենօրեայ այցելութիւններուն հետ ըմբռնեաց անդանի շուրջը բոլորած «բազում» կ'երկրպագէ, մայրս ալ Կատեայի հետ ժուռ դալու թոյլատրեց ինձ:

—Շատ լաւ, խնդրեմ շուտով պատմէ ինչ որ քեզ պատահած է, եթէ վրադիմիր նոր վատութիւն մ'ալ փորձեց, շուտով գայն տապալել խորհինք...

—Անցեալ օր, հայրս ու մայրս նոյն խրատներով եւ շողորթութիւններով դիւ համոզել ջանացին ամուսնանալ վրադիմիրի հետ. ընդգիմացայ, առարկեցի թէ դեռ տարիքս փոքր է եւ թէ վարժարանը նոր ձգած՝ ուրիշ ծանր բերի մը տակ եւս այսչափ շուտ չեմ ուզեր մտնալ, թէ 3-4 տարի եւս սպասել հարկ է ինձ: Յամաւեցան եւ անոն սպառնալիքներ տեղալ իմ գլխուն: Այլ համբերութիւնս հատու, հաստատամտօրէն ըսի թէ՛ չեմ ուզեր այդ վրադիմիր կոչուած սրկիւսին հետ ամուսնանալ, ամուսինս ինձ պետք է սիրելի ըլլալ եւ ոչ թէ ձեզ... Վերջապէս ի՞նչ որ դպրոցին մէջ ուսած էի, ամենն ալ դուրս թափելով ջանացի համոզել ծնողքս՝ ամուսնութեան մէջ «սիրոյ» պէտքն ու կարեւորութիւնը բացատրելով, եւ ինչպէս ըսի, փոխան այդ անտուշ գլուխները համոզելու՝ աւելի սաստկացաւ

թեանց դէմ անախորժ ցոյց մը ըրած պիտի լինի Խորհրդարանը եթէ Պ. Մանթօֆի առաջարկն ընդունի և թէ ինքը պիտի պարտաւորի հրաժարական տալու։ Նախարարապետ Պ. Սթանպուլօֆ, Պ. Սթանպուլի կարծիքն պաշտպանեց և Խորհրդարանը Պ. Սլավէյքօֆը դեր-նախագահ անուանեց։

—Սօֆիայէն կը ծանուցանեն թէ Պուլկար կառավարութիւնը Օսմանեան հանրային պարտուց վարչութեան առաջարկեր է Արեւելեան Ռումէլիի տարեկան տուրքը զեղչել, Բ. Դուռը հեռագրաւ ծանուցեր է ի Սօֆիա թէ հանրային պարտուց վարչութիւնը իրաւունք չունի այդպիսի առաջարկ մը ընելու Բ. Դրան։ Թէ Ռումէլիի տարեկան տուրքը առանց Դրան հաւանութեան կարելի չէ զեղչել և թէ այդպիսի զեղչ մը Բ. Դրան չահուց և իրաւանց փնտսակար է։

Պուլկար կառավարութիւնը պատասխաններ է թէ Պուլկարիոյ և հանրային պարտուց վարչութեան միջեւ տեղի ունեցած բանակցութիւնք պաշտօնական և վերջնական հանգամանք մը չու-

նին երբէք և թէ Պուլկար կառավարութիւնը Բ. Դրան ծրագիր մը ներկայելէ առաջ հանրային պարտուց վարչութեան կարծիքն իմանալ ուզիր է։

—Նիկոմիդիոյ շրջակայքը աւազակութիւնք սկսած են վերստին, ի ձեռն 16 չարագործաց։

—Կրթական նախարարութիւնը պաշտօնական ազդ մը ուղղած է մեզ որով կը ծանուցանէ թէ «La Turquie en 1864» անուն պատմութեան դասագիրքն Թուրքիոյ վարժարանաց մէջ դորձածէն արդիւնաւոր է։ Հակառակ պարագայի մէջ զայն դորձածող վարժարանին սնորհէն, դասատուն և վաճառող դրավաճառը պատասխանատու պիտի մնան։

—Անցեալ շաբթու 2 անգլիական, 1 իտալական և 1 Օսմանեան շոգենաւներ Կէլիպօլուի առջեւ ցամաքը խրեր են։

ՏԵՐ ԽՄԲԱԳԻՐ

Մ. Յ. ՄԷԼԻԻՍԵՆ

ՏՊԱՐԱՆԱՏԵՐ—ՍԱՀԱԿ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆՆԵՐԻՆ. Մ. ԱՐՏԻՐԻ

— 12 —

իրենց բարկութիւնը։— Ուրեմն ուրիշ մը կը սիրես—ըսաւ մայրս։ Մեր այս հարցման վրայ պահ մը շփոթեցայ. ի՞նչ պատասխանէի խոհեմութիւն համարեցի ստել, կենացս մէջ առաջին անգամն լինելով կը ստէի, —ս'չ ոք կը սիրեմ— ըսի, հոգիս և մարմինս հանգստանալու պէտք ունին, վարժարանի երես տեսած չէք որ հասկնաք ըսած ճշմարտութիւններս. թող մէկ երկու տարի վերջը բլլայ։

—Մեր ջերմ փափաքն է, մէջ մտաւ հայրս, զքեզ երջանիկ տեսնել մեր ծերութեան վերջին օրերուն մէջ, բարեկիրթ անձի մը հետ ամուսնացեալ, և այդ անձն ալ Վլատիմիր սպան է, գուք իրաւունք ունիք մի քանի տարի հանգըստանալու. բայց արդեւ չէ նշանաւորութիւնը կատարելու, պէտք է ապահովել զինքը թէ գուք անոր տաղաքայ ամուսինը պիտի լինիք, որովհետեւ զքեզ շատ կը սիրէ...։— Նոր խոհեմութիւն մ'ալ ելաւ, ի՞նչ պատասխանէի, կրկին գիմադրութիւն և դարձեալ մի և նոյն խօսքերն ըրի, բարեացաւ հայրս իմ խօսքերուս վրայ և դպրոց գացի կըրթուելու համար թէ լիւրտուելու, միայն ծնողացդ դէմ ապստամբիլ սովորեր ես. անկիրթ չո՛ւն, մեզի խրատ տալ ելեր ես, ըսաւ և դուրս ելաւ։

Ամեն բան խօսած էի, այլ եւս ինձ կը մնար լսել և լուել... մտածեցի թէ այլ եւս ո՛ր է սպառախան չտամ և քու խորհրդոցդ սպասեմ, արդ ի՞նչ պէտք է ընել, Վլատիմիր յաջողած է

— 9 —

աւանջներուն սէ՛ր կը փափայ... ո՛չ համայն բընութիւն սէ՛ր է, և ո՛վ պիտի համարձակի ջնջել մեր սէրը, բնութեան դէմ ապստամբիլ, դա մարդէակի գործ չէ։ Բարէ՛... ոչ միայն ծնողական բռնութիւնը այլ և ցուրտ գերեզմանն իսկ չէ կարող անհետացնել մեր սէրն. ինչ որ յաւիտեան հան է նա չ'ոչնչանար, կապրի նա միշտ, ուր որ ալ լինի, գերեզմանին եզրը և անկից ալ անդին։ Ի զուր կը ջանան տգէտ գիւլիներ ջնջել սէ՛րը, սէրը որ Աստուած մ'է նաեւ...։

—Անցան այն հին ժամանակներ ուր մարդիկ չէին կարող ըմբռնել բնութեան արդար ձայնը թէ «ատելը միշտ վատ բան մ'է և սիրելը միշտ բարի»... մարդն՝ ի լրումն բանականութեան աւելի լաւ կը խորհի ու կը տրամաբանէ քան զանասուն... այլ այսու հանգերձ ցաւելով կըսեմ թէ՛ աշխարհիս վրայ մարդիկ կան որ անասուններէ օրինակ առնելու ցաւալի հարկին մէջ կը գտնուին... և այս ալ բնութեան մէջ տիրող ներգաղնականութեան կը պատկանի, զի բնութեան մէջ ամեն ինչ իւր հակադրականութիւն ունի... սիրել ու ատել. ձմեռ ու ամառ, գիշեր ու ցօրեկ, գեղեցիկ ու տգեղ, սուս և ճշմարիտ, միշտ իրաւոր կը յաջորդեն. ուրեմն պիտի գտնուին բնութեան մէջ ատողներ եւս, սակայն ճշմարտ սէ՛րը արտաքին բռնութեանց դէմ ամուր բերդ մ'է... ջնջել սէ՛րը՝ կեանքը սպաննել է...։

Պատմէ ուրեմն, ով սրտիս հատորը, ի՞նչ